

Sant Eudald i Sorba avui

Mn. Antoni Guixé i Vila

1. SANT EUDALD

Sabem molt poc d'aquest Sant llevat d'antigues tradicions poc concordants. Aquestes el fan natural de Llombardia, de pares pagans i rics. Convertit, ben joive, a la fe cristiana es refugia al desert, i, sota el guiatge d'un sant ermità, esmerça uns anys meditant i madurant la seva nova religió. Més tard es ordenat prevere, potser a Tolosa, i d'allí passa a Catalunya on evangelitza la zona d'Urgell fins que és martiritzat, segurament en la persecució de Julià o pels seguidors d'Arri, heretgia que va fer estralls el segle V. Es representa vestit amb ornaments presbiterals: alba, estola i casulla. Amb tres claus amb què van esberlar-li el crani, i una espasa clavada al pit, cop de gràcia que va rematar-lo.

El seu culte s'estengué a bona part del nord-est de l'actual Catalunya, al sud de França i nord

d'Itàlia. Amb diferents noms: Eudald, Eudalt, Ubald, Eovaldus, Audaldus, Thou, Hou, Tobà, Ubauld, Udaud, Udauto...

2. SANT EUDALD I SORBA

a) Del segle VI al segle XVII

Sorba deu el nom al fet d'estar situada sota l'antiga urbs del turó de Sant Miquel. El «sub-urbi» compta, com a primer edifici històric, amb el Martyrium «descobert» el darrer quart del segle passat pel Dr. Manuel Riu en una excavació provocada per l'amenaça d'un pantà que hauria inundat la vall de l'Aiguadora. Aquest edicle, ben conservat, és datat amb tota seguretat, de finals del s.VI, època tardo-romana. Al centre del seu subsòl aparegué una sepultura amb un esquelet gairebé sencer

Imatge de Sant Eudald.

que s'atribuí a Sant Eudald. És segura aquesta atribució? El que sí que és inqüestionable és que es tracta d'un personatge molt venerat al moment de la construcció del monument sepulcral. A tocar de la fossa hi ha la base d'un altar i, cosa a remarcar, a l'interior no hi ha més enterraments, però sí que els trobem abundosos a l'exterior, a tocar dels murs de l'edifici.

Els arguments que inclinen a creure que els ossos són de Sant Eudald són dos: la ininterrompuda devoció de Sorba al Sant i la troballa, en les susdites excavacions, d'una ara, amb un grafit amb aquestes paraules: «Relíquies d'Eudald màrtir de Crist. Amén». Cal reconèixer, tanmateix, que si bé l'ara és més antiga, la inscripció és dels segles XI-XII.

Aquesta petita edificació va anar creixent, segle a segle, d'una manera bella i harmònica convertint-se en un temple romànic del qual es conserven les voltes, gran part dels paraments i vestigis més que suficients per endevinar la traça de la part que el pas del temps ha derrocat, com ha demostrat a sobradament l'arquitecte Albert Bastardes.

A causa del creixement de la població, es decidí, a finals del segle XVII, alçar l'actual església, adossada a la construcció romànica.

b) Del segle XVII fins ahir.

Les dues capelles de migdia del nou temple envaeixen bona part de la nau de l'antic. Aquest caigué en desús i es convertí en depen-

Festa de Sant Eudald de 2021 i deposició dels ossos.

L'esquelet fins el 20 d'octubre de 2020.

dència de la rectoria. L'element més primitiu, l'actual Martyrium, en ser annexe al presbiteri, passà a ser-ne la sagristia, oblidat del tot el tresor arqueològic que hostatjava. Tanmateix, en la nova església s'hi erigió un altar secundari dedicat a Sant Eudald que perdurà fins la guerra civil del 1936.

La Consueta conservada a l'arxiu diocesà, ens informa de les següents dades referides al Sant:

1757

• Les quatre festes principals de l'any: Nadal, Pasqua, «Sincogesma» i Ntra. sra. d'Agost, acabada la missa es canten els goigs del Roser i de Sant Eudald en els respectius altars.

• El mes de maig, el dia 11, festa de Sant Eudald, és festa local, com un diumenge de precepte, per decret de l'abat de Ripoll del 4 de novembre de 1714. Es diu missa a l'altar de Sant Eudald, amb ofertori, adoració de la Vera Creu i la publicació del prior. Acabada la missa es canten els goigs i les absoltes. Diu textualment: «Fins ara ho han practicat els rectors passats d'aquesta manera, jo he fet el mateix».

Processons per la necessitat de la pluja en la consueta

Esmentem la que consigna Mn. Ramon Otgés:

«Dia 11 de maig de 1775: se traigué ab professó rogativa; per necessitat de aygua, a petició del poble, feta per Joan Agut Regidor de Sorba; a la devota Imatge del Gloríós St. Eudald, col·locada al tabernacle del Roser ab assistència de priors y prioras ab las atxas. Se pasejà voltant la plaza de Sorba e imme-

diatament a la Iglesia abont se terminá ab las collectas de la pluja, y del St, tornant-lo (finita dita funció) en son Altar, en lo qual se celebrá la Missa major per esser la diada y festa del St; y fou dita rogació per esser necessitat urgent, no rebent cosa alguna per no exir dita de la parroquia, y se lográ abans de tres dias copiosas ayguas».

Molts altres dies es féu processó amb la imatge del Sant per demanar la pluja. El recorregut era: Aiguadora, Estruch, Gili... Amb l'assistència de tres o quatre sacerdots. Durant el segle XIX en trobem consignades 15. Podien ser moltes més.

Encara la Consueta ens ressenya una rogativa de fa gairebé un segle:

«L'any 1924 molta secada. Acorrem posar St. Eudald a l'altar major. El 14 de juny el treguerem en processó seguint el trajecte de costum, fet un triduo i comunió general. Plogué poquet els dies següents. Els trumfos tardans van anar bé. Isidro Riu P.»

Ahir

1977 – 1979

Són els anys de les prospeccions arqueològiques susdites. Mn. Ramon Calafell, aleshores ecònom del bisbat i rector de Besora, indicà als arqueòlegs Dr. Manuel Riu i Albert Bastardes que la part més antiga del conjunt parroquial era la sagristia. I aquí van començar les excavacions. La sorpresa va ser excepcional: un sepulcre que contenia un esquelet gairebé sencer, un altar a tocar, i una ara amb un antic grafit certificant que contenia relíquies de Sant Eudald...

La nova urna al sepulcre.

Albert Bastardes escriu l'any 1981: «*Es tracta del primer Martyrium detectat a Catalunya. És l'únic de la península que es conserva íntegre, amb tots els seus elements arquitectònics originals; és l'únic amb el cos del màrtir in situ, l'únic amb l'advocació tradicionalment conservada.*» (El Martyrium de Sant Eudald a Sorba. Albert Bastardes–Manuel Riu. Publicacions de la Delegació Diocesana de Mitjans de Comunicació Social. Solsona. Pàg. 7).

L'espai va quedar obert. D'antuvi, un vidre tapava la boca del sepulcre. Però, en provocar condensació, es retirà i restà destapat, de tal manera que a través de la poc espessa reixa del terra es veien bé els ossos i tot el seu entorn. Així estigué fins el 2021, exposat a la vista però, també, a l'amenaça de robatori, manipulació i a una progressiva degradació.

2020

El 20 d'octubre d'aquest any els ossos són confiats a l'arqueòloga Núria Armentano, per sotmetre'ls a un procés de sanejament, classificació i conservació. Una anàlisi de carboni 14 dóna aquest resultat: es tracta d'un home, de 40 a 50 anys, d'entre els anys 346-480 p.C.

Aquesta datació, tan grata i segura, afegeix nous interrogants a tota la troballa. Si és dels ss. IV - V, d'on provenia quan va ser sebollit a Sorba el segle VI? Qui era? Per què va restar oblidat durant tants segles?

2021

L'11 de maig, dia de sant Eudald, els ossos son retornats a Sorba en solemne celebració. Es dipositen, degudament classificats, en un arqueta metàl·lica lacrada que és col·locada al lloc del Martyrium on foren inhumats.

Així com queden moltes preguntes per respondre, també queda molta feina per fer. Cal adecentar tot el recinte del Martyrium. I altra expectativa és retornar al conjunt històric el seu aspecte originari, somni que supera les possibilitats locals i que, dissortadament, no promou la implicació dels poders públics més interessats en altres assumptes menys culturals i més rendibles políticament.

3. RIPOLL I SORBA / SORBA I RIPOLL

Donada l'estreta relació històrica d'aquests dos pols tan desiguals, i la compartició de la devoció al

Processó de Sant Eudald el 2021.

Sant, és justificada, potser, a la llum de les descobertes recents, la gosadia de replantejar algun tema fins ara pacíficament assumit.

RIPOLL I SORBA

El 888 Guifré el Pilós dona al monestir de Ripoll la parròquia de Sorba que ha conquerit als sarraïns. D'aquest monestir dependrà eclesiàsticament fins el 1757. Una crònica de 1147 relata que l'abat envia dos monjos, l'any 977, a cercar les relíquies de sant Eudald. I, efectivament, van retornar a Ripoll amb el seu cos per fruir-hi d'un culte extraordinari i constant, amb el convenciment que procedia de Ax les Termes, on, segons antigues contalles, havia estat martiritzat. D'aquí que Ripoll, amb la seva extraordinària influència, es considera la font d'on brollà el culte al Sant en gran nombre de localitats de la Catalunya vella. Avui mateix, el Full Diocesà publicat conjuntament pels bisbats de Vic - Solsona, en el corresponent al 8 de maig i en el santoral setmanal consta: «11, dimecres. Sant Eudald de Ripoll».

Tanmateix, la descoberta del Martyrium de Sorba obligà al Dr. Manuel Riu a revisar aquesta convicció i presentar una altra interpretació de la crònica ripollesa del segle XII. D'acord amb aquesta, i encara amb més versemblança, els dos monjos comissionats per l'abat a finals del segle X, no haurien anat al sud de França, a Ax les Termes, sinó a Sorba, possessió del monestir, d'on haurien sostret de l'esquelet enterrat i ve-

nerat al Martyrium, una part del crani i alguns ossos més. L'itinerari que la crònica reporta encaixa del tot amb els topònims de l'entorn de Sorba.

SORBA I RIPOLL

La recent datació de l'esquelet (ss. IV-V) i la de l'enterrament (s. VI) alimenten el dubte de ser Ripoll el punt de partença del culte al Sant. En efecte, quan es funda el gran monestir, el 888, el Martyrium de Sorba ja portava dos segles d'existència. Però, si els ossos portats pels monjos el segle X no són provinents d'Ax sinó de Sorba la història obté tot un altre sentit. No és «Sant Eudald de Ripoll», sinó «Sant Eudald de Sorba». I si bé és veritat que, tot i persistint-hi la devoció, a Sorba s'esborra el record del seu sepulcre, podem sospitar que no serien només les turbulències dels segles VIII al X degudes a les incursions musulmanes les causants d'aquest oblit, com insinua el Dr. Riu. Hi cap també la sospita que fou l'actitud, segurament ben intencionada, dels rectors de Sorba, nomenats per l'abat de Ripoll, de no entebolir el convenciment ripollès de la possessió del cos del Sant.

4. SANT EUDALD AVUI A SORBA

Avui, juny de 2022, la «parròquia» de Sorba compta amb 21 cases i 45 habitants. (L'any 1962 aquests eren 167). Cal remarcar que la «parròquia» té cases de dues províncies, Lleida i Barcelona; de tres

comarques: el Berguedà, el Solsonès i el Bages; de tres municipis: Montmajor, Navès i Cardona. Malgrat aquest esquarterament a què l'ha sotmès la història, la «parròquia» de Sorba subsisteix. I no fent la viu-viu, sinó amb una envejable vitalitat i entrançable sentit de pertinença dels qui hi resideixen i dels qui en provenen. Les rels ancestrals resisteixen viues. Entre aquestes, la devoció a Sant Eudald hi té un lloc central.

Valguin dues senzilles constatacions.

1.- El nom.

Resseguint el llibre del compliment pasqual custodiat a l'arxiu diocesà trobem que de 1897, quan s'inicia, fins el 1940, el nom d'Eudald és el de tres a set homes de la parròquia. Avui, residents al veïnat, encara en comptem quatre. Fa dos anys eren sis. Esmentem aquesta constant del nom perquè la considerem molt significativa de la presència del Sant.

2.- La festa.

Cada any, l'11 de maig, se celebra sant Eudald amb gran solemnitat ni que sigui un dia feiner.

L'any 2021 va ser extraordinari per la presència de dos bisbes, quinze preveres, autoritats civils, priors i fidels que ompliren el temple malgrat l'entrebanc de la pandèmia. El motiu s'ho valia: la pública i institucional recepció del ossos del Sant i la seva col·locació en una arqueta, com s'ha esmentat.

Els altres anys també se so-

lemnitza amb un bon nombre de concelebrants, veneració de la relíquia, el cant dels goigs, i, sobretot, la llúida processó amb les dues altes i mal governables banderes, els penons, la Mare de Déu del Roser i les relíquies. En acabar, un abundant i variat aperitiu posa punt final a l'acte i augmenta la bona convivència. Mentrestant els Eudalds reparteixen dolços a cor què vols.

CLOENDA

La lletra dels goigs estrenada l'any 2021 diu en la penúltima estrofa:

*«Gaudim vostra companyia
d'abans del segle sisè.
Sempre heu estat remeier
de tot mal i malaltia.
Revifeu a l'hora llostra
de fe d'eix petit veïnat.
Sant Eudald, màrtir tan nostre
sigueu-nos sempre advocat.»*

Som a l'hora «llostra». Hora crepuscular. De la llum que s'apaga o de la llum que comença. Hi ha motius per sentir-nos immersos en ambdós crepuscles. La fe i la nostra identitat, viuen hores fosques. És l'hora baixa. Però és també permès esperar temps nous i de pujança. Una aurora, «un alçament de llum en la tenebra».

Que Sant Eudald hi sigui. Ell, màrtir tan i tan «nostre»!

Mn. Antoni Guixé i Vila
Capellà de Sorba